

VEDLEGG

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Justis- og beredskapsministeren

Justiskomiteen
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Deres ref.

Vår ref.
22/1507 - ÅST

Dato
23.03.2022

Dokument 8:115 S (2021-202) - Representantforslag om å sikre barn som har vært utsatt for svikt av det offentlige, lik tilgang på erstatninger uavhengig av hvilken kommune de bor i

Jeg viser til brev 8. mars 2022 der justiskomiteen ber om departementets uttalelse i forbindelse med representantforslag 115 S (2021–2022) fra Andreas Sjalg Unneland, Kathy Lie, Grete Wold og Ingrid Fiskaa fra Sosialistisk Venstreparti. Representantene ber om å sikre barn som har vært utsatt for svikt av det offentlige, lik tilgang på erstatninger uavhengig av hvilken kommune de bor i.

Innledningsvis bemerker jeg at forslaget har mye til felles med representantforslag 165 S (2017–2018) fra Olaug Bollestad og Geir Jørgen Bekkevold (Krf), der Stortinget i debatten 4. desember 2018, konkluderte med at *Stortinget [skulle] be regjeringen ta initiativ overfor KS for å utarbeide en beste praksis-anbefaling for frivillige kommunale og fylkeskommunale erstatningsordninger*. KS er nå godt i gang med å skissere en veileder til bruk for fremtidige oppreisnings- og erstatningsordninger i kommunene og fylkeskommunene. På grunn av pandemien har arbeidet blitt noe forsinket, men er nå i gang igjen. Formålet med veilederen er å gi et verktøy til de som ønsker å opprette oppreisnings- og erstatningsordninger for manglende eller sviktende tjenester til innbyggerne, slik at likebehandlingen øker og terskelen for å opprette slike ordninger senkes for kommuner og fylkeskommuner. Vi bør avvete effekten av de tiltakene som alt er satt i gang, før nye vurderes.

Det bemerkes videre at representantforslaget også har svært mye til felles med representantforslaget 70 S (2019–2020) fra Karin Andersen, Freddy André Øvstegård og Petter Eide (SV), som ikke ble vedtatt i Stortinget 26. november 2020, bortsett fra

følgende vedtak: *Stortinget ber regjeringen sørge for at Stortingets rettferdsvederlagsordning blir bedre kjent, og bedre informert om, som erstatningsordning.* For å følge opp Stortingets vedtak er det iverksatt tiltak for å forbedre og gi mer informasjon om ordningen. Som følge av tiltakene har antall søknader til rettferdsvederlagsordningen økt med 37 prosent i 2021.

Ut over dette har jeg følgende kommentarer til forslaget fra Unneland, Lie, Wold og Fiskaa:

1. Stortinget ber regjeringen sørge for at det er lik tilgang til erstatning for svikt av det offentlige overfor en person som var barn da svikten skjedde, uavhengig av hvor personen bor i landet, og om nødvendig opprette en nasjonal erstatningsordning eller et nasjonalt regelverk for kommunale ordninger.

Det er i dag flere måter å få erstatning eller oppreisning fra det offentlige på.

Innledningsvis viser jeg til at den alminnelige erstatningsretten gjelder likt for alle i hele landet. Kommuner og fylkeskommuner kan altså ikke selv velge i hvilken grad de skal forholde seg til det alminnelige erstatningsansvaret de måtte ha overfor sine innbyggere. Barn som blir utsatt for svikt av det offentlige, har lik rett til erstatning fra kommune eller fylkeskommune etter alminnelig erstatningsrett. Skadeserstatningsloven åpner for å dekke det fulle økonomiske tapet når vilkårene er til stede, og kan også gi grunnlag for oppreisning. Den alminnelige erstatningsretten har en viktig reparativ og preventiv funksjon, ved at skadevolder overfor offeret anerkjenner at det er begått feil som har medført skade, og må stå økonomisk ansvarlig for denne (reparasjon). I tillegg gir dette et viktig insentiv for skadevolder til å unngå lignende kostbare feil i fremtiden (prevensjon). Forskning viser også at erstatningens betydning for offeret, påvirkes av at erkjennelsen av feilen og utbetalingen faktisk kommer fra den som er ansvarlig.

I tillegg gjelder Stortingets rettferdsvederlagsordning for hele landet. Ordningen er ment å fungere som en siste utvei for å få erstatning for personer som ikke har mulighet til å få erstatning etter andre ordninger. Hovedregelen er at offentlige myndigheter må ha gjort en feil som har påført en skade eller ulempe og at saken er foreldet, slik at for eksempel et alminnelig erstatningssøksmål er utelukket. Ordningen tar ikke sikte på å dekke det fulle økonomiske tapet, men er ment å være en erkjennelse av urett og en viss kompensasjon. Beløpene er derfor som regel lavere enn ved vanlige erstatningssaker. Det maksimale beløpet som kan tilkjennes under rettferdsvederlagsordningen er 250 000 kroner.

Som et supplement til retten til erstatning etter alminnelig erstatningsrett og Stortingets rettferdsvederlagsordning, kommer frivillige kommunale og fylkeskommunale oppreisnings- og erstatningsordninger. Ordningene tilligger det kommunale selvstyret og er nettopp frivillige for kommunene og fylkeskommunene å opprette. Det store

flertall av norske kommuner (over 300 kommuner) og fylkeskommuner, herunder tilnærmet alle store bykommuner, har eller har hatt en frivillig oppreisnings-/erstatningsordning. Om det er opprettet en slik ordning beror gjerne på hvilke forhold som har vært i kommunen og dens institusjoner opp gjennom tidene.

Når KS sitt arbeid med en veileder for kommunale og fylkeskommunale erstatnings- og oppreisningsordninger er ferdigstilt, er veilederen ment som et verktøy for kommuner og fylkeskommuner som ønsker å opprette oppreisningsordninger for manglende eller sviktende tjenester til innbyggerne. Veilederen vil kunne bidra til at ordningene får en mer lik innretning og vil kunne gjøre det mer overkommelig for den enkelte kommune å opprette slike ordninger. Som nevnt mener jeg at vi bør avvete effekten av veilederen før nye tiltak vurderes.

Jeg mener det er prinsipielt svært uheldig å opprette nasjonale erstatningsordninger eller nasjonalt regelverk for feil begått i kommunene. Kommunen må stå ansvarlig for kommunens feil, ellers undergraves den alminnelige erstatningsretten og dens preventive og reparative effekt. Jeg er også opptatt av hensynet til kommunalt selvstyre. At noen kommuner gir mer enn de plikter etter erstatningsretten, må være opp til den enkelte kommune. Jeg mener at kommunene selv må vurdere hvordan de ønsker å prioritere ressursene sine ut ifra lokale forhold. Det vil være ulikheter mellom kommunene, slik det er på mange andre områder der kommunen har eget ansvar. En sentralt styrt erstatningsordning for kommunale feil vil flytte både ansvar, makt og ressurser bort fra lokaldemokratiene, gi økt byråkratisering og fokus på reparasjon fremfor prevensjon. Å innføre en nasjonal erstatningsordning for kommunale feil, vil også medføre en viss fare for at erstatningens opplevde effekt for offeret vil bli mindre ved at skadevolder ikke stilles direkte til ansvar.

2. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag om å samordne regelverket for erstatning med reglene for foreldelse i straffeloven, slik at ikke kravene om erstatning blir foreldet før en eventuell straffeforfølgelse.

I representantlovforslaget vises det til at den alminnelige foreldelsesfristen på tre år gjelder for krav på erstatning for blant annet skader påført i barndommen. Dette er upresist. Etter foreldelsesloven § 9 nr 1 foreldes krav på skadeserstatning eller oppreisning først 3 år etter den dag da skadelidte fikk eller burde skaffet seg *nødvendig kunnskap* om skaden og den ansvarlige. I dette ligger det blant annet en erkjennelse av at det kan ta tid for skadelidte å ta innover seg virkningen av for eksempel overgrep begått i barndommen. Bestemmelsen forstås slik at kravet ikke foreldes før skadelidte har slik kunnskap om skaden, at han eller hun kan gå til søksmål om sitt erstatningskrav. Kravet foreldes som hovedregel senest 20 år etter at den skadegjørende handling eller annet ansvarsgrunnlag opphørte, jf. § 9 nr. 2. Denne absolutte foreldelsesfristen gjelder imidlertid ikke ved personskade dersom skadelidte var mindreårig, og skadevolder (eller noen skadevolder hefter for) kjente eller burde kjenne til at det skadegjørende forholdet kunne medføre fare for liv eller alvorlig

helseskade. Bakgrunnen for dette unntaket fra den absolutte foreldelsesfristen var nettopp hensynet til at det kan ta tid før den skadelidte har tilstrekkelig kunnskap om skade som blir påført i barndommen, slik som alvorlig mobbing, seksuelle overgrep og andre former for mishandling, jf. Ot.prp. nr. 38 (2003–2004) s. 26, som viser til begrunnelsen for lovforslaget i Justisdepartementets høringsnotat. I tillegg ligger det innenfor kommunene og fylkeskommunenes kompetanse å vurdere å se bort fra at en foreldelsesfrist er utløpt, når noen fremmer et erstatningskrav.

I representantforslaget pekes det videre på at foreldelsesfrister ikke passer der det tar lang tid for den skadelidte å erkjenne at en har fått varige skader. Jeg minner om at foreldelsesreglene blant annet er begrunnet i at skadelidte skal ha en oppfordring til å klargjøre rettsforholdet. At bevissituasjonen rundt kravet ofte vanskeliggjøres jo lenger tid det går, taler også for å ha foreldelsesregler.

Når det gjelder forslaget om å samordne regelverket for erstatning med regelverket for foreldelse i straffeloven, slik at ikke krav om erstatning blir foreldet før en eventuell strafforfølgelse, mener jeg at et slikt forslag vil ha begrenset effekt. Jeg viser til at foreldelsesloven har en særskilt bestemmelse for krav på erstatning som settes frem i en straffesak. Selv om erstatningskravet er foreldet etter de alminnelige reglene i § 9, gir foreldelsesloven § 11 likevel adgang til å fremsette krav på erstatning, oppreisning og inndragning som springer ut av en straffbar handling, under en straffesak der skyldneren blir funnet skyldig i det forhold som medfører ansvaret. Kravet kan også settes fram ved et sivilt søksmål reist innen 1 år etter at fellende dom i straffesaken ble rettskraftig, eller skyldneren vedtar forelegg om forholdet. Hovedbegrunnelsen for bestemmelsen er at det vil virke støtende om en person som dømmes til straff, skal kunne unndra seg erstatningsansvar ved å påberope foreldelse.

Samlet innebærer disse reglene etter mitt syn at hensynet til den skadelidte er ivaretatt.

3. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en helhetlig gjennomgang av offentlige oppreisningsordninger, som i særskilt grad ser på hvilke grupper som ikke er omfattet av ordningene, og vurderer på hvilken måte disse bør innlemmes i eller omfattes av andre ordninger.

Forslaget er uklart. Hvis Stortinget skal be om en gjennomgang av statlige oppreisningsordninger, bør det komme klart frem hva man ønsker å oppnå. For det første vil en utredning som tar utgangspunkt i grupper i stedet for prinsipper, være svært uheldig. For det andre løser enda en utredning ingenting i denne saken. Voldsoffererstatningsordningen er nylig gitt en full gjennomgang og er til behandling i Stortinget. Rettferdsvederlagsordningen ble grundig gjennomgått i 2013 av regjeringen Stoltenberg. Spørsmålet om andre særskilte grupper burde innlemmes i ordningen ble grundig vurdert av Helse- og omsorgsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet. Konklusjonen var at rettferdsvederlagsordningen burde beholdes slik den er, og at det

ikke burde opprettes nye tilpassede ordninger for særskilte søkergrupper. Jeg ser ingen grunn til å endre denne konklusjonen nå.

Fordelen med rettferdsvederlagsordningen er nettopp at det ikke er noen saklige begrensninger for hva det kan søkes rettferdsvederlag for. Alle personer som har kommet særlig uheldig ut i sitt møte med det offentlige i forhold til andre på samme tid, kan søke om rettferdsvederlag. Sakene avgjøres etter en individuell vurdering av om det er rimelig å tilkjenne vederlag, sett hen til skadens sammenheng med kritikkverdige forhold fra det offentliges side. Ordningen er ikke lovfestet, men tuftet på sedvane. Dersom man ser for seg at en gjennomgang av ordningen skal medføre en uttømmende regulering av hvilke tilfeller som utløser oppreisning, blir ordningen lite dynamisk. En mindre fleksibel ordning medfører økt fare for at tilfeller som burde blitt fanget opp, faller utenfor.

Et viktig poeng er også at rettferdsvederlagsordningen har en subsidiær karakter og er ment å være en siste utvei for å få en økonomisk kompensasjon. Forholdet det søkes vederlag for kan ikke være omfattet av andre erstatnings- eller oppreisningsordninger. Kompensasjonen er bare ment som et plaster på såret, og har ikke som formål å dekke det økonomiske tapet. Vi må unngå at rettferdsvederlagsordningen gjøres til et alternativ til alminnelig erstatningsrett hvor den ansvarlige slipper unna å betale erstatning.

I tillegg er som nevnt KS godt i gang med å utarbeide en veileder for fremtidige frivillige kommunale og fylkeskommunale erstatnings- og oppreisningsordninger.

Jeg vil avslutningsvis påpeke at det er krevende å lage godt regelverk og gode ordninger på områder hvor mange hensyn må veies mot hverandre. Et regelverk som tar utgangspunkt i enkeltsaker eller særlige grupper i stedet for prinsipper, vil sjelden gi gode og rettferdige løsninger. Det er all grunn til å avvente effektene av de tiltak som alt er iverksatt. Jeg mener på denne bakgrunn at forslaget her vil medføre en gjennomgang bare for gjennomgangens skyld, og fraråder forslaget.

Med hilsen

Emilie Mehl